

Czy chcemy pomagać innym?

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2023

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W lutowym sondażu¹ zapytaliśmy Polaków o ich skłonność do podejmowania działań altruistycznych, społecznikowskich, motywowanych dobrem innych ludzi lub wspólnot. Kwestię tę badamy cyklicznie, w odstępach dwuletnich, począwszy od roku 2002. Pytania dotyczą stosunku Polaków do pomagania innym oraz rzeczywistego podejmowania takich działań.

Wskaźniki mierzone cyklicznie w długim (w tym przypadku dwudziestodwuletnim) przedziale czasu są szczególnie użyteczne przy śledzeniu zmian (lub ich braku) w obszarze poglądów i postaw. Niekiedy bywa tak, że jedynie w takiej wieloletniej perspektywie jest możliwe zauważenie rzeczywistych zmian nastawienia społeczeństwa do danej kwestii.

ALTRUIŚCI I EGOIŚCI

Pierwsza opinia, którą przeanalizujemy, dotyczy dychotomii między postawą altruistyczną a egoistyczną w odniesieniu do czasów obecnych. Czy zatem powinniśmy być aktualnie bardziej wrażliwi i gotowi do pomocy innym, czy też koncentrować się na walce o swoje sprawy, nie zważając na innych?

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (406) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

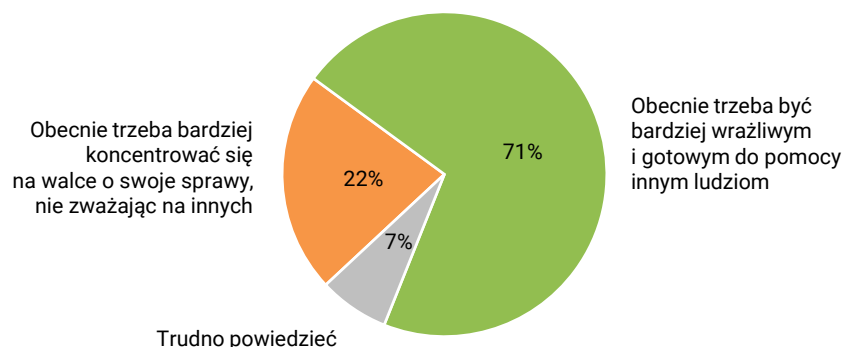
- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 8 do 18 lutego 2024 roku na próbie liczącej 994 osoby (w tym: 60,7% metodą CAPI, 24,9% – CATI i 14,4% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

CBOS

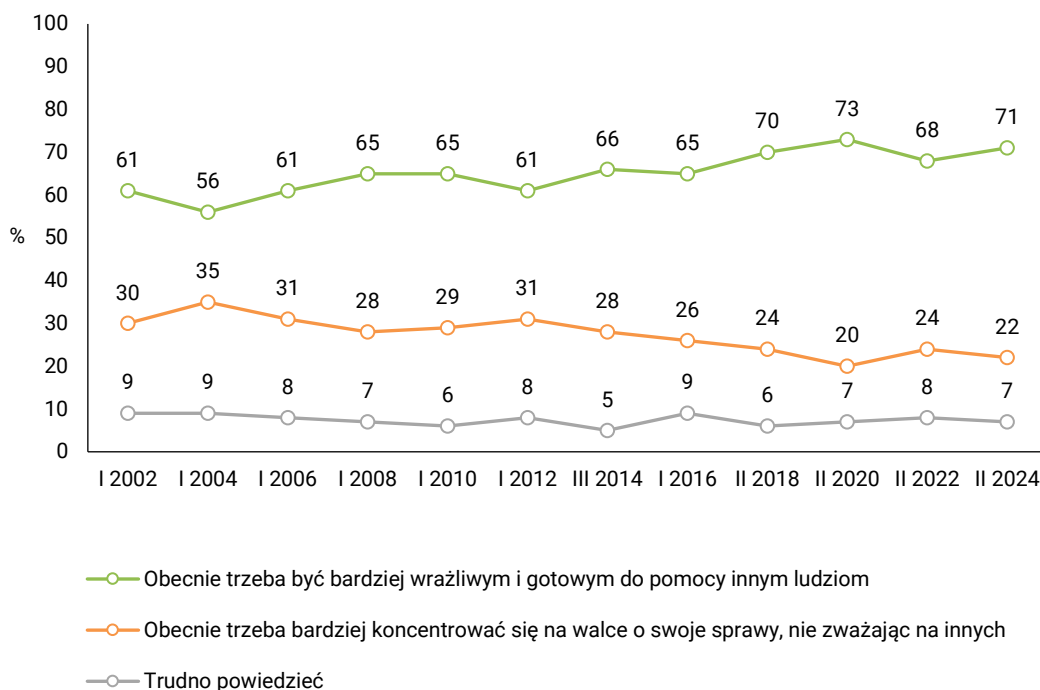
RYS. 1. Która z poniższych opinii jest bliższa Pana(i) poglądom?

Prawie trzy czwarte Polaków (71%) to osoby skłaniające się ku altruizmowi wobec innych, a przynajmniej uważające, że obecnie powinno się taką postawę przyjmować i być gotowym do pomocy innym ludziom. W ostatnich dwudziestu czterech latach tylko raz (w roku 2020) zdarzyło się, że wskaźnik aprobaty postawy wyrażającej się w gotowości do pomagania innym był wyższy niż obecnie.

CBOS

RYS. 2. Która z poniższych opinii jest bliższa Pana(i) poglądom?

Pomoc innym nie musi być sprzeczna z troską o własne sprawy, altruizm i egoizm mogą przecież współistnieć w naszym nastawieniu do życia i ludzi. Pytanie zawiera celowe przeciwstawienie tych dwóch postaw, dodatkowo jeszcze wzmacniając efekt tego przeciwstawienia poprzez użycie określenia „walka o swoje sprawy”. Pytanie koncentruje ponadto uwagę respondentów nie tylko na tym, aby opisali swoje nastawienie do innych – czy są altruistami czy egoistami – ale także, aby z tego punktu widzenia scharakteryzowali obecne czasy. W ten sposób nasz wieloletni wskaźnik „nabiera mocy”, umożliwiając porównanie czasów obecnych z minionymi.

W roku 2020 opinia, że obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym, zdobyła najwyższą w historii pomiarów liczbę wskazań – 73%. Opinia przeciwna – że należy bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy, nie zważając na innych, miała wówczas najmniejsze poparcie w historii pomiarów – 20%. Po lekkiej korekcie wskaźników, która nastąpiła dwa lata temu, aktualnie wróciły one do poziomów bliskich rekordowym.

Przekonanie, że obecne czasy sprzyjają gotowości do pomocy innym, najsłabiej wyrażane było w roku 2004 (56%), czyli równo dwadzieścia lat temu. Nieco więcej niż co trzeci respondent podzielał wówczas opinię, że obecnie trzeba bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy, nie zważając na innych. W maju 2004 roku Polska wstąpiła do Unii Europejskiej. Po dwóch latach od akcesji – w 2006 roku – odsetek postaw altruistycznych wzrósł o 5 punktów procentowych, a po kolejnych dwóch latach – o dalsze 4 punkty procentowe. Jednocześnie udział postaw egoistycznych spadł w ciągu tych czterech lat z 35% do 28%. Między rokiem 2012 a 2020 gotowość do zachowań altruistycznych systematycznie rosła i jednocześnie systematycznie spadała skłonność do postaw egoistycznych.

Obecnie – podobnie jak dwa lata temu – mężczyźni nieco częściej niż kobiety skłonni są sądzić, że należy koncentrować się raczej na własnych sprawach, natomiast kobiety wyrażają przekonanie, że dzisiejsze czasy skłaniają do większego altruizmu i gotowości do niesienia pomocy innym. Ponadprzeciętna skłonność do wybierania postawy egoistycznej cechuje osoby młode (18–24 lata), zatrudnione w charakterze robotników wykwalifikowanych, pozostające bez pracy, uczniów i studentów oraz tych respondentów, którzy nie są zadowoleni z własnych warunków materialnych.

Nastawienie altruistyczne reprezentuje zdecydowana większość badanych, w tym mieszkańcy największych miast (80% wskazań). Z kolei im bardziej na prawo ankietowani lokują swoje poglądy polityczne, tym relatywnie większa skłonność do afirmowania postawy egoistycznej, a im bardziej na lewo, tym częstsze deklaracje altruizmu. Wyrażaniu postaw altruistycznych sprzyja też częstotliwość praktyk religijnych – wśród osób w nich nieuczestniczących 63% uważa, że w obecnych czasach należy wykazywać się wrażliwością na potrzeby innych i gotowością do pomocy. W przypadku uczestniczących w praktykach raz w tygodniu takie stanowisko deklaruje 77%.

TEORIA A PRAKTYKA. GOTOWOŚĆ DO OFIAROWANIA INNYM SWOJEGO CZASU I PRACY

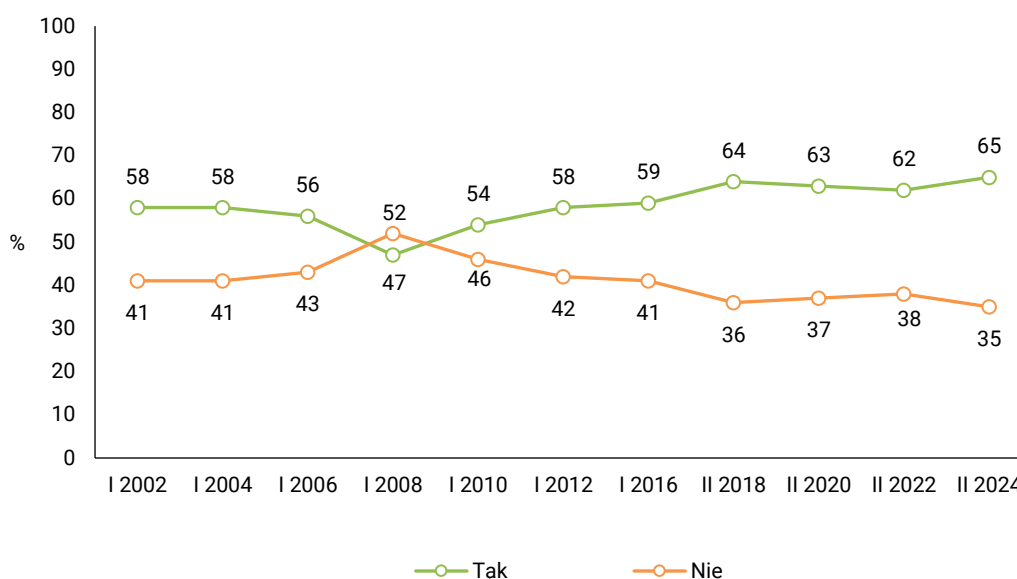
Wiemy już, że większość Polaków popiera postawę gotowości do pomagania innym. Sprawdźmy więc, w jakim stopniu to nastawienie przekłada się na praktyczne działanie.

Obecnie 65% respondentów deklaruje, że zdarzyło im się kiedykolwiek dobrowolnie i nieodpłatnie pracować społecznie na rzecz potrzebujących osób lub wspólnot. Jest to najwyższy wskaźnik z dotychczas notowanych. Odsetek badanych, którzy nie mieli dotychczas takich doświadczeń, przekracza nieco jedną trzecią (35%) i jest najniższy w historii naszych badań.

W roku 2008 – cztery lata po wejściu Polski do Unii Europejskiej – odnotowaliśmy 5-punktową przewagę odsetka osób niemających jakichkolwiek doświadczeń w pomaganiu innym nad odsetkiem tych, które takie doświadczenia mają. Od tej chwili notujemy stały wzrost aktywności Polaków w pomaganiu innym.

CBOS

RYS. 3. Czy zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, Kościoła, osiedla, wsi lub miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących?

W społeczno-demograficznym profilu osób, które częściej od innych deklarują doświadczenie nieodpłatnej, dobrowolnej pracy na rzecz otoczenia lub potrzebujących, na uwagę zasługuje duży udział mieszkańców wielkich miast (83%) i osób pełniących funkcje kierownicze (83%). Deklaracjom tego rodzaju sprzyja ponadto relatywnie wysoki poziom dochodów (74%).

Osoby niemające doświadczeń związanych z pracą wykonywaną *pro bono* to częściej ludzie młodzi (25–34 lata – 45%), o relatywnie niskim poziomie wykształcenia (49%), pracujący w usługach albo robotnicy niewykwalifikowani, ewentualnie pozostający bez pracy (48%–52%).

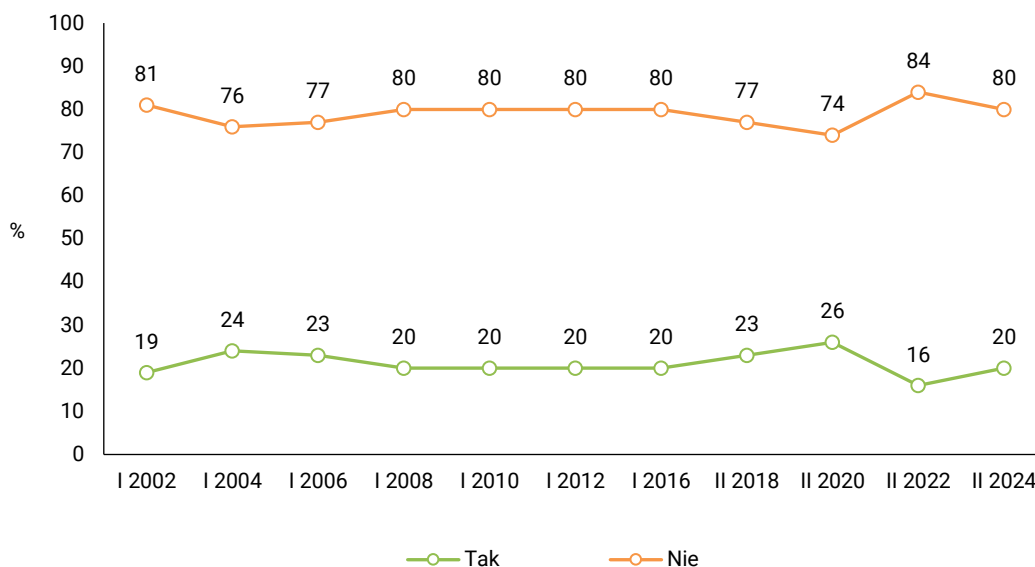
Wynikałoby z tego, że gotowość do dobrowolnej pracy na rzecz potrzebujących wiąże się raczej z wyższym niż niższym kapitałem społecznym. Niewykluczone, że ta teza mogłaby odnosić się także do ogólnej rozumianej działalności na rzecz innych. Tradycyjnie pojmowana dobroczynność to wszakże pomoc i opieka ofiarowana przez silniejszych (zamożniejszych, lepiej wykształconych, cieszących się wyższym statusem społecznym) tym słabszym (uboższym, o niższym statusie i mniejszych możliwościach na rynku pracy).

Ostatni wskaźnik, który przedstawiamy, również odnosi się do nieodpłatnej pracy na rzecz wspólnot i osób potrzebujących, ale jedynie takiej, która miała miejsce w minionym roku.

W ciągu ostatniego roku nieodpłatną pracę na rzecz innych wykonywał co piąty dorosły Polak (20%). Jest to odsetek podobny do rejestrowanych w minionej dekadzie (poza 2022 rokiem, kiedy wartość wskaźnika osiągnęła najniższy poziom z notowanych dotychczas). Do poziomu z lat 2008–2016 wrócił odsetek osób, które w ostatnim roku nie wykazały się bezinteresowną pracą na rzecz innych.

CBOS

RYS. 4. Czy zdarzyło się Panu(i) w ciągu minionego roku dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, Kościoła, osiedla, wsi, miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących?

Najwyższy jak dotychczas poziom deklaracji pracy na rzecz innych, świadczonej w minionym roku, odnotowaliśmy w roku 2020 – wyniósł on wówczas 26%. Później spadł do poziomu dotychczas nierejestrowanego (16%), a obecnie ponownie wzrósł.

Co wydarzyło się w tym czasie? Badanie w roku 2022 przeprowadzono w lutym, tuż przed atakiem Rosji na Ukrainę. Przebieg wykresu wskazuje, że byliśmy wówczas w trakcie trendu spadkowego – respondenci deklarowali, że ich aktywność na rzecz innych w minionym (czyli 2021) roku była wyraźnie mniejsza niż dwa lata wcześniej. Spadek ten niewątpliwie był wynikiem pandemii COVID-19, która wówczas jeszcze trwała. Tymczasem już niespełna dwa tygodnie po zakończeniu realizacji badania nastąpił atak Rosji na Ukrainę, ruszyła wielomilionowa fala uchodźców z tego kraju i Polacy uzyskali możliwość wykazania się bezprzykładną solidarnością i gotowością do pomocy, która później została nazwana „otwarcie domów i serc”.

Wskaźniki, które notujemy obecnie, niewątpliwie stanowią odłożony w czasie efekt tej wielkiej społecznej mobilizacji, która miała miejsce wcześniej. Biorąc pod uwagę skalę pomocy udzielanej Ukraińcom przez Polaków, można sądzić, że gdyby badanie zostało przeprowadzone na początku roku 2023, odsetek osób deklarujących w minionym roku świadczenie pracy na rzecz potrzebujących mógłby być znacznie wyższy niż aktualnie.

Dwa lata temu, na początku 2022 roku, w podsumowaniu komunikatu poświęconego temu samemu zagadnieniu, napisaliśmy: „napaść Rosji na Ukrainę 24 lutego br., fala migrantów uciekających przed wojną do Polski i masowy oddolny ruch społeczny pomocy uchodźcom zapewne w większej części zdezaktualizowały powyższe dane”². Tak rzeczywiście się stało. Wydarzenia, które nastąpiły nieco później, uruchomiły niespotykaną dotychczas falę mobilizacji, budzącą podziw oraz szacunek świata, i zmieniły nasze wyobrażenie o tym, do jakich poświęceń jesteśmy zdolni, pomagając innym.

Tegoroczny sondaż rejestruje stan już po opadnięciu głównej fali entuzjazmu, solidarności i chęci niesienia pomocy naszym sąsiadom. Gdyby podobne badanie odbyło się na początku roku 2023, jego wyniki z pewnością w jeszcze większym stopniu odzwierciedlałyby tamtą atmosferę.

Opracował

Marcin Głowacki

² Zob. komunikat CBOS: „Polacy o altruizmie przed falą migracji z Ukrainy”, marzec 2022 (oprac. A. Cybulska).